

Historische Kring Maarssen

27e Jaargang no. 2, mei 2000

CAFE-RESTAURANT

"GEESBERGE"
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

Koetsveld Assurantiën

- * PENSIOENEN
- * HYPOTHEKEN
- * BELEGGEN
- * FINANCIERINGEN
- * LEASEN

Raadhuisstraat 15
3603 AV Maarssen

Telefoon: 0346-561 680/567 757
Telefax: 0346-560 869

Onderdeel van Nico Koetsveld Beheer BV

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

NVOB

Nederlands Verbond
van Ondernemers
in de Bouwmarkt

Machinekade 6
MAARSSSEN

Tel.: 0346-561456
Fax: 0346-550579

REO'S
STOFFENBOETIEK

3601 ed maarssen tel. 0346-569290

kaatsbaan 32

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 40476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, B. Visschedijk, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-567596, Mevr. A. Wolters-Dekkers, penningmeester, giro 2907376, J.H.W. van Bommel, H. Blaauw, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. H. Pouderoyen, W. Klever, B. de Ruiter en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijsen-Brink (20-02-84) en drs. W. Smits (10-02-94).

Erelid: N. van Tricht (10-02-94), Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman (09-02-95), Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000).

Redactie: B. de Ruiter, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman.

Redactie-adres: Mozartlaan 5, 3603 BD Maarssen, tel.: 0346-565471.

Lidmaatschap: De leden bepalen zelf op de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering de contributie voor het lopende jaar. Deze bedraagt thans f 22,50 voor leden, f 17,50 voor het tweede en elk volgende lid op hetzelfde adres. Een tweede lidmaatschap, maar dan zonder periodiek is ook mogelijk en kost slechts f 10,-.

Voor meer informatie en eventueel aanmelden als lid van de Kring kunt u schrijven naar de Historische Kring Maarssen, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, of contact opnemen met de ledenadministratie, Mevr. A. Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BE Maarssen, tel.: 0346-579940.

Werkgroep archeologie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346-562425.

Werkgroep archief/bibliotheek: H. Pouderoyen, Fazantenkamp 576, 3607 DG Maarssen, tel.: 0346-569133.

Verkoop losse nummers: B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599.

ISSN: 1384-0967

27e Jaargang no. 2, mei 2000

Verschijnt 4 x per jaar

Kringnieuws

De jaarvergadering van 24 februari 2000

Elk jaar in februari houdt de Historische Kring haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Dit keer waren er meer dan zeventig leden aanwezig, van de 850 leden die de Kring nu heeft. Zij keurden het jaarverslag over 1999 goed en gingen accoord met de notulen van de vorige jaarvergadering. De kascontrolecommissie had vooraf al de financiële stukken goedgekeurd, in de vergadering gaf de commissie nog eens blijk van haar waardering voor de voortreffelijke manier waarop het financiële beheer wordt gevoerd. Vervolgens keurde ook de vergadering het financiële jaarverslag over 1999 en de begroting voor 2000 goed. De contributie bleef gehandhaafd op f 22,50 per jaar voor een gewoon lid.

In de samenstelling van het bestuur kwam verandering. Gerie Willekes-van Putten trad af als penningmeester, na zestien jaar. Haar opvolgster werd Aukje Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12 in Maarssen. Verder werd het bestuur uitgebreid met Hans van Bommel, als tiende bestuurslid. Zie daarvoor ook het colofon van dit periodiek.

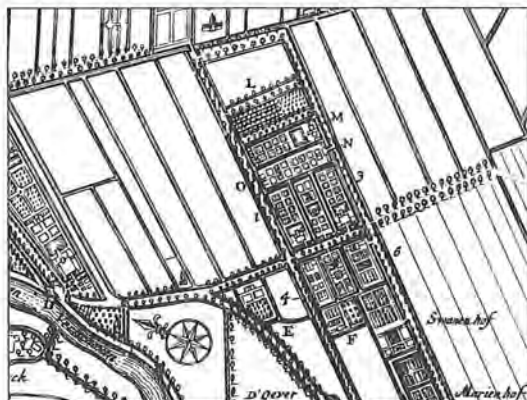
Na de pauze genoten ongeveer honderd leden en niet-leden van de lezing van Willem Poot. Hij maakte een denkbeeldige reis per trein van Amsterdam naar Utrecht, daarbij oude afbeeldingen afwisselend met foto's van de huidige situatie. Omdat hij een vlotte verteller is, die op een leuke manier zakelijke gegevens weet af te wisselen met persoonlijke belevenissen, was dit een zeer geslaagde lezing.

Gerie Willekes-van Putten benoemd tot erelid van de Historische Kring Maarssen

Hierboven werd al vermeld dat er een wisseling van penningmeesters is geweest. Na zestien jaar gaat Gerie Willekes haar tijd besteden aan andere zaken. Daarmee verliest de Kring een penningmeester die niet alleen alle financiële zaken voortreffelijk voor elkaar had, maar die ook de omvangrijke ledenadministratie erbij deed. Onder groot applaus ging de ledenvergadering dan ook accoord met haar benoeming tot erelid van de Kring. In de huldeblijken werd ook echtgenoot Adriaan niet vergeten, hij speelde een belangrijke rol op de achtergrond.

Nieuwe straatnamen in Maarssen

Op verzoek van het gemeentebestuur heeft de HKM recent advies gegeven over straatnamen in het nieuwbouwplan Zogwetering. Na verwachting kunnen tegen het eind van dit jaar de eerste woningen in dit nieuwe stukje Maarssen betrokken worden. Uit het voorstel van B&W aan de gemeenteraad, dat op 10 april 2000 zal worden behandeld, blijkt dat conform het advies van de HKM de reeds bestaande naam Donkerelaan gehandhaafd blijft en dat de overige straten de namen Suyderhoflaan, Boshovenlaan en Doornhoecklaan zullen krijgen. Zoals uit het detail van het kaartje van de Heerlijkheid Maarsseveen (1660) blijkt, zijn dit de namen van drie verdwenen buitenhuizen. Op het kaartje zijn deze huizen respectievelijk aangegeven met de letters M en N en het cijfer 3.

Open Monumentendag 2000

Sinds 1987 werken gemeente Maarssen en de HKM nauw samen bij de organisatie van de jaarlijkse Open Monumentendag. Ook dit jaar, op de veertiende Open Monumentendag, zullen op zaterdag 9 september naar verwachting in Maarssen weer een flink aantal monumenten opengesteld zijn voor bezoek. Aangezien het landelijke thema dit jaar "Nederland Waterstaat" is, ligt het voor de hand dat het organiserend comité zeker zal proberen naast Goudestein aan de Vecht, Silverstein (Museum Maarssen) en de twee poldermolens in Oud Zuilen, ook het gemaal in de Bethunepolder weer eens opengesteld te krijgen. Zie voor nadere informatie t.z.t. de publikaties in de plaatselijke pers. Wij maken u er op attent dat onze kraam een andere plaats zal hebben, daar op de Langegracht geen kramen meer zullen staan.

Cursusproject Maarssen

Voor het derde jaar in successie wordt in september a.s. door het Cursusproject Maarssen in samenwerking met de HKM en het Museum Maarssen een cursus Maarsseveense Historie gegeven. Docenten zijn de heren P.C. Broeksma en J.H. Sagel. Ingegaan wordt o.a. op de volgende zaken. Hoe groeide het dorp Maarssen uit tot de huidige gemeente met ruim 40.000 inwoners. Wie vestigden zich in Maarssen en waarom en wat waren daarvan de gevolgen? Het ontstaan, de ontwikkeling en het gebruik van de buitenplaatsen in Maarssen en Maarsseveen. Tijdens de cursus wordt er een bezoek gebracht aan het Museum Maarssen en met een monumentenwandeling door het dorp wordt het geheel beëindigd. Zeker aan te bevelen voor geïnteresseerden die nog niet zo heel erg lang in Maarssen wonen. Waarschijnlijke data en tijden zijn, dinsdag 19 september (20.00-22.00 uur), dinsdag 26 september (20.00-22.00 uur) en zaterdag 30 september (9.30-12.00). Aanmelding uitsluitend mogelijk via het Cursusproject Maarssen op de wijze zoals aangegeven in de najaarspublikatie in het weekblad de VAR.

Het kerkje in Oud-Zuilen

In dit periodiek treft u een artikel aan over het kerkje van Oud-Zuilen. We maken u er op attent dat er

dit jaar vele activiteiten in het kerkje plaatsvinden waar u aan deel kunt nemen. Tevens is er gelegenheid tot bezichtiging. Voor data ed. kunt u contact opnemen met de Vereniging Vrienden van de Kerk, waarvan telefoonnummer en adres elders zijn vermeld.

Benno Visschedijk, secretaris

Van de redactie

1. Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.
2. De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.
3. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren voor 1 juli 2000.

Een nieuwe penningmeester

Sinds enkele weken ben ik de nieuwe penningmeester van de Historische Kring Maarssen. Het is de gewoonte dat nieuwe bestuursleden zich voorstellen via het periodiek. Hoewel ik geen echte Maarssenaar ben, woon ik met veel plezier al bijna 24 jaar, samen met mijn echtgenoot en dochter in dit mooie Vechtdorp. Oorspronkelijk kom ik uit Wierden. De geschiedenis en cultuur van Twente hebben altijd mijn interesse gehad. Enige jaren geleden kreeg ik op mijn verjaardag van een medebestuurder het lidmaatschap van de Kring cadeau. Door het enthousiasme van haar werd mijn belangstelling voor de geschiedenis van Maarssen ook groter. Steeds meer raakte ik

bij de activiteiten van de Kring betrokken en uiteindelijk gevraagd het penningmeesterschap van mev. Willekes over te nemen. Dat je dit werk niet van de ene op de andere dag volledig beheerst is duidelijk, maar met hulp van het echtpaar Willekes en mijn echtgenoot hoop ik dat het in de toekomst net zo voortreffelijk gaat als u het al die jaren gewend bent geweest.

Aukje Wolters

Bericht uit Zuid-Afrika

Onderstaand verhaal kwam heel toevallig in ons bezit. Wij kregen toestemming van de schrijver, de heer Nico Vermaak¹, om het in ons blad te publiceren. Niet alleen kwam de stamvader van de familie Vermaak uit Maarssen, ook geeft het verhaal een heel leuk beeld van mensen in de vroege 18e eeuw in de Nederlandse Kaapkolonie. Bovendien kunt u lezen wat een genealogisch onderzoek allemaal aan het licht kan brengen.

In de vertaling heb ik geprobeerd zoveel mogelijk de oorspronkelijke tekst te benaderen.

Alvorens met het eigenlijke verhaal te beginnen wil ik eerst uw kennis van de vaderlandse geschiedenis een beetje opfrissen.

Marja Hatzmann

De Verenigde Oostindische Compagnie

Het eerste convooi Hollandse schepen, dat de zeeweg om de Kaap bevoer richting Indië, werd uitgerust door de Compagnie van Verre en stond onder leiding van Jan Molenaar, kapitein en Cornelis Houtman, koopman. Nadat deze expeditie (1595-1597) succesvol was verlopen werden er vele nieuwe compagnies opgericht om handel te drijven met Indië. Johan van Oldebarnevelt (1547-1619) greep in 1602 in, want hij begreep dat zoveel concurrentie de handelswaar uit Indië duur zou maken en dat dat de winst zou drukken. Hij wist de kooplieden te bewegen tot samenwerking en zo ontstond de oudste Nederlandse Naamloze Vennootschap, de **Verenigde Oostindische Compagnie**.

De compagnie bestond uit zes kamers (Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen), die de schepen uitrustten. De leiding was in handen van de Heeren-Zeventien, waarvan o.a. Joan Huydekoper van Maarsseveen deel uitmaakte, van 1666-1698. Huydekoper bezat ook schepen die op de Oost voeren. Een daarvan was de Ganssenhoeff, genoemd naar de buitenplaats die de familie te Maarssen bezat. De functie gaf ook gelegenheid vele vrienden en bekenden aan een baan te helpen. De in 9-1-1676 in Maarssen geboren Matthijs de Vrome monsterde in 1713 op de Ganssenhoeff aan als constabel. In het archief van de N.H.kerk lezen we dat Abraham Verkroost, oud 16 jaar, in 1730 van de diaconie f 77,05 ontvangt om een zeemansuitrusting te kopen om met de 'Ter Horst' naar Indië te kunnen gaan.

In de landen waarmee de VOC handelsbetrekkin-

gen onderhield benoemde zij een gouverneur. In 1652 stichtte Jan van Riebeeck de Kaapkolonie. De compagnie was in de eerste plaats een handelslichaam en kwam snel tot grote bloei. Om haar positie te beschermen en te bevestigen tegenover de felle buitenlandse concurrenten en inheemse vijanden was zij genoodzaakt ook als militaire macht op te treden. Dit alles kostte veel geld. Daarom gaf de Compagnie aandelen uit, die op de beurs werden verhandeld. Ieder die aandelen bezat had recht op een aandeel in de winst. In de 17e eeuw leek dit goed te gaan maar in de 18e eeuw liep de winst terug en het uitkeren van te hoge dividenden bezorgde de compagnie ten slotte een hele hoge schuldenlast. Bij het uitbreken van de vierde Engelse oorlog in 1780 was haar krediet helemaal verdwenen. De staat paste bij, maar uiteindelijk werd de compagnie in 1798 met al haar baten en schulden door de staat overgenomen.

Hoe verging het intussen mensen als Vermaak, die in 1710 zijn eerste reis naar de Oost maakte? De VOC moest drie maal per jaar 1000 man werven om een convooi naar de Oost te kunnen laten vertrekken, daarvoor was een uitgebreide organisatie nodig, die niet in handen was van de VOC. Soldaten en matrozen werden aangebracht door ronselaars, die een ceel of schuldbrief ontvingen ten laste van de aangemonsterde. Ceelverkopers werden deze tussenpersonen genoemd. De volksmond maakte daar al gauw zielverkopers van. Deze zielverkopers probeerden vooral buitenlanders in hun netten te strikken. Zij probeerden ze hun logement binnen te loodsen en verzorgden kost en inwoning totdat de VOC

Afb. 1. VOC-schip *de Swarte Leeuw* gemeerd voor de werf op Oostenburg in Amsterdam in 1690. Het schip was door brand getroffen. Deze afbeelding, een gravure van Jan van der Heyden, komt oorspronkelijk uit 'Beschrijving der nieuwlijks uitgevonden en geotroyeerde Slang-brand-spuiten tegenwoordig binnen Amsterdam in gebruik zijnde'.

bekend liet maken mensen nodig te hebben om naar de Oost te gaan. Dan legden zij beslag op de soldij van f 9 per maand tot een bedrag van f 150,-. Ceelverkoper was dus een lucratief beroep. De zeelieden verzamelden zich op een bepaalde plaats in de stad, in Amsterdam bij de Montelbaanstoren, en werden van daar naar Texel verscheept, waarvandaan de schepen vertrokken.

Bronnen:

Encyclopedie - Matthijs de Vroome.
Van Maarssen naar Meppel, door B. Jonker, J.B. Ludwig en A.N. Wind.
Vriendschap en de kust van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw, Luuc Kooijmans.

*Julius 16. Het kind van Augustijn
Gerritsz. en Neeltje Jans
is genaamt ————— Gerrit.
getuige Dirckje Joosten.*

Afb. 2. Een klein hoekje uit het doopregister van de N.H.kerk te Maarssen, waaruit blijkt dat Gerrit op 16 juli is gedoopt als kind van Augustijn Gerritz. en Neeltje Jans.

Gerrit Augustijnszoon Vermaak, onze Maarssense stamvader

Tot voor kort beschikte ik en andere bekenden die meewerken aan de genealogie van de familie Vermaak slechts over kleine stukjes informatie met betrekking tot onze stamvader, Gerrit Augustijnsz Vermaak.² Er is echter, voor zover bekend nog niets over gepubliceerd. Enige tijd geleden is het mij gelukt om een paar uur in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag door te brengen en ik was zo gelukkig een ontbrekend stukje informatie te vinden in Landmonsterrollen en Scheepssoldijboeken van de VOC (Verenigde Oostindische Compagnie). Hieronder wil ik u inzage geven in de laatst verworven informatie aangevuld met wetenswaardigheden die al eerder bekend waren om u zo een beeld van onze stamvader te geven.

Uit vorige onderzoeken was reeds bekend dat Gerrit Augustijnsz Vermaak in 1710 als matroos op de Kaap moet zijn aangekomen.³ Hij was afkomstig uit Maarssen, een klein dorp aan de rivier de Vecht, ongeveer zeven kilometer ten noorden van de stad Utrecht. Hij werd in Maarssen gedoopt op 16 juni 1690 in de Nederduits Hervormde Kerk, in hetzelfde gebouw dat vandaag de dag nog als zodanig in gebruik is aan de Kerkweg. Zie afb. 2.

Het vertrek uit Holland en de aankomst op de Kaap

Uit de landmonsterrol van de VOC die loopt tot 30 juni 1710 blijkt dat Vermaak een van de precies 500 personen was die toen in dienst waren van de Compagnie en één van de 98 personen die waren ingedeeld in de categorie 'Van Zeevaart'. Tesamen met alle namen van de opvarenden wordt ook de naam van het schip waarmee de mensen op de Kaap zijn aangekomen op de monsterrol aangetekend. Volgens deze rol is Vermaak in 1709 aan boord van het schip **Huis te Loo** op de Kaap aangekomen.⁴

Met deze inlichtingen in de hand werd het mogelijk om het Scheepssoldijboek van de **Huis te**

Loo te raadplegen. Daaruit bleek dat Vermaak, of zoals daar gespeld 'Vermaack' uit Maarssen afkomstig was. Ook verschaftte dit boek⁵ ons de inlichting dat de **Huis te Loo** op 10 juni 1709 vanuit Texel zee had gekozen. Op 9 december 1709 werd in het boek opgetekend dat een gage of soldij van 54 gulden aan Vermaak werd uitgekeerd voor zijn diensten aan de Compagnie bezeugen tijdens de tocht, berekend op basis van 9 gulden per maand. Volgens een stuk uit het Rijksarchief is dat de datum waarop het schip op de Kaap moet zijn aangekomen. In het boek Dutch-Asia Shipping⁶ zien wij bevestigd dat de **Huis te Loo** op 10 juni 1709 vanuit Texel is vertrokken, daarin staat echter dat het schip op 6

november aankwam op de Kaap. Daarnaast vinden we ook een verwijzing in de Zuid-Afrikaanse archiefstukken dat de aankomst van het schip op 4 november 1709 moet zijn geweest. In het Journaal⁷ waarin de aankomst van verschillende schepen is opgetekend is rond bovengenoemde datum geen aankomst van de **Huis te Loo** te vinden. Op 22 december 1709 nam het schip deel aan een kanonsaluut ter ere van de 49ste verjaardag van de Gouverneur.⁸ Het is dus zeer wel mogelijk dat de **Huis te Loo** wel tussen 4 en 6 november is aangekomen en dat Vermaak tot 9 december op het schip in dienst is geweest. Waardoor bovengenoemde data redelijk verklaarbaar worden.

De **Huis te Loo** vertrok vervolgens op 26 december naar Batavia en kwam daar op 10 april 1710 aan. Het schip was een Pinas van 875 ton en werd in 1691 in Amsterdam gebouwd. De tocht die onze stamvader naar de Kaap heeft gebracht was haar zevende tocht en waarschijnlijk ook haar laatste, onder leiding van kapitein Broer Hofman. De bemanning bestond uit 136 zeevaarders en 92 soldaten. Verder waren er zeven passagiers aan boord, waarvan zes verstekelingen. Tijdens de vijf maanden durende reis naar de Kaap overleden 28 zeevaarders en 18 soldaten. De **Huis te Loo** vertrok van Texel in een konvooi van vier schepen, op dezelfde dag kozen ook de **Abbekerkerk**, de **Neptunus** en de **Oegstgeest** zee. De andere schepen zijn veel later dan de **Huis te Loo** aangekomen op de Kaap, de **Abbekerkerk** zelfs pas op 4 februari 1710.

Een nieuw vaderland

Wat zou er in onze stamvader zijn hoofd zijn omgegaan toen hij aankwam op de Kaap. Uit het werk van Leibbrandt weten we dat de zuidooster op 3 november *'blew so terrifically that people had enough to do keep on their legs'* zo vreselijk blies, dat de mensen moeite hadden overeind te blijven. De volgende dag was de wind plotseling gaan liggen, maar die dag begon met *'Strong Lightning, and vehemently heavy thunder with heavy rain'*, sterk weerlichten en bijzonder hevige donder gepaard gaande met slagregens.⁹

Kaapstad was destijds een dorpje met amper 200 gebouwen, waar nog niet veel te beleven was. Ik vraag me af of Gerrit ooggetuige is geweest van de ruzie en het gebakkelei en de uiteindelijke messentrekkerij waarbij de matroos

Afb.3. Monogram van de VOC.

die bekend stond als Dolle Dries door zijn collega, een Griek genaamd Demetrius Petrus werd doodgestoken.¹⁰ Demetrius ontkende hardnekkig, wat ertoe leidde dat hij werd gemarteld: op 16 november werd hij opgehangen met aan elk van zijn grote tenen een gewicht van 50 pond. Hierdoor bekende hij uiteindelijk en op 21 november werd hij verhoord en *'sentenced to be shot on the place of execution, and buried on the one outside, paying all the costs'*,¹¹ veroordeeld om op de plaats van het misdrijf doodgeschoten te worden, buiten de stad te worden begraven en verantwoordelijk voor alle onkosten. Voor het einde van dat jaar werden nog twee matrozen, beiden ook voor messentrekkerij verhoord: de ene werd opgehangen en de andere werd eerst gemarteld en toen zes jaar gevangengezet op het Robbeneiland. De Kaap was duidelijk een plek waar men zijn fatsoen moest houden.

Een huwelijk en de eerste Zuid-Afrikaanse Vermaaks

In Kaapstad is onze stamvader twee keer getrouwd.

Zijn eerste huwelijk met de voormalige Ceylonesche slavin of 'vryzwartin' Catharina van Colombo is door een besluit van de Kaapse Kerkeraad

Afb.4. Kaap de Goede Hoop ± 1655. Naar een waterverftekening uit het rijksarchief te Den Haag. Dit is de oudst bekende afbeelding van de nederzetting aan de Kaap. Er stonden alleen een fort en enkele woningen voor het personeel.

van 9 december 1720 nooit bevestigd geworden.¹² De voornaamste beweegreden hiertoe was dat haar andere drie kinderen al ten laste kwamen van de kerk. Zo zijn twee van de kinderen bij burger Harem van Marlo ondergebracht en diegene die nog 'suigt' bij Otto Ernst van Graan, waarschijnlijk waren dit diakenen. Het besluit maakt geen melding van haar zoon Hermanus Vermaak, die op 25 juni 1713 werd gedoopt als de zoon van Gerrit Augustijnsz. Uit het feit dat de zoon de naam Vermaak heeft behouden leidde Ds. Hopkins, voormalig archivaris van de Nederduits Gereformeerde kerk af dat hij bij zijn vader en stiefmoeder is grootgebracht.¹³ Gerrit Augustijnsz is op 22 juli 1714 (weer) getrouwd en wel met Sophia van Eck. De naam komt voor als Van Ik, Van Ek en Van Neck. Zij werd in Amsterdam geboren en was de dochter van Cornelis van Eck en Elisabeth Schmidt. Uit dit huwelijk werd ook een zoon geboren, namelijk Cornelis. Hij werd op 19 mei 1715 gedoopt.

Het Scheepssoldijboek van de **Huis te Loo** vermeld verder dat onze stamvader de volgende vier jaar als matroos aan de Kaap heeft dienst gedaan totdat hij op de laatste dag van oktober 1713 een vrij man werd, dat wil zeggen een vrije burger.

De vrije Burger Vermaak

Zijn naam komt voor op de 'Generale Monsterrollen 1701-1715'¹⁴ in het jaar 1710/1711 onder het kopje 'Van de Zeevaart' maar in de lijsten van 1712-1715 komt zijn naam niet voor. In de jaren 1716 tot 1719 en in 1722 vinden wij zijn naam wel weer, maar dan op de 'Monsterrollen Vrije Lieden 1702-1725'.¹⁵ In de laatste vijf lijsten wordt zijn vrouw als Sophia van Ek opgevoerd. In de lijst van 1725 komt zijn naam niet voor. Wel vinden we de naam van Catharina van Colombo. De veronderstelling dat de zorg voor haar kinderen na haar dood aan een ander is toevertrouwd komt hiermee op losse schroeven te staan, maar

aan de andere kant kan deze Catharina ook een andere geweest zijn.¹⁶

Ik heb ook gekeken naar de VOC Landmonsterrol van 1716 maar daar komt onze stamvader zijn naam niet op voor. Het is echter interessant om hieruit te vernemen dat het totale aantal mensen dat in dienst was van de Compagnie in Zuid Afrika, in die zes jaar is gestegen van 500 naar 697.

De Rol van Vryburgers van 1716 geeft ook verdere informatie over de bevolking van de Kaap. Voor de gebieden Drakensteyn en Stellenbosch wordt de bevolking die niet in dienst is bij de Compagnie als volgt aangegeven: 'Mans 322, Vrouwen 160, Soons 258, Dogters 265, Knegte 30, Slave 809, Slavinne 108, Slave jongetjes 50, do wijffes 49.' Andere gegevens worden ook vermeld, er zijn bijvoorbeeld 1379 paarden, 8667 runderen, 303 varkens en 1.405.300 wijnstokken.

De naam van Gerrit Augustijnsz komt voor op de lijst te samen met die van zijn vrouw Sophia van Eck die hier wordt gespeld als Van Ik om aan te geven dat zij een zoon hebben gekregen. Hij leverde echter een uiterst geringe bijdrage aan het bezit op de Kaap. Er wordt geen slaaf, geen rund, geen paard of wijnstok in zijn bezit vermeld, maar wel een 'snaphaan' (geweer) en een ander ding, waarvan ik het woord niet kon ontcijferen. Op dezelfde lijst komt ook de naam van Catharina van Hurt (?) Colombo voor. Er wordt geen naam van een echtgenoot vermeld maar er staat wel dat ze vier zoons had. Zou één daarvan Gerrit zijn geweest?

De Vrije burger Vermaak komt in moeilijkheden

Als vrije burger verdiende onze stamvader kennelijk zijn brood als metselaar.¹⁷ We zullen nooit weten of er vandaag de dag nog iets te zien is dat hij heeft gebouwd. Uit de archiefbron is wel duidelijk dat het hem niet altijd even goed is gegaan.

Op 26 oktober 1722 maakt hij zichzelf schuldig aan wat nu ontduijing van dienstplicht zou worden genoemd,¹⁸ 'sig van sijn wagt hebbende geabsenteerd'. Voor deze overtreding verscheen hij op 4 januari en 1 februari 1723 voor de burgerlijke krijgsraad en werd hem een boete opgelegd. Maar aangezien 'denselve Vermaak hartneckig blijf weigeren deselve te betalen, aals meede dat gedaagte gene vaste wooning nog eenige de minste vaste of tilbare goederen hier is

hebbende waar uijt de boete per executie soude konnen gehaalt werden....' verzocht de Burgerkrijgsraad de Politieke Raad om een aanbeveling om Vermaak weer in dienst te nemen van de Compagnie. De Politieke Raad, die geen verzachtende omstandigheden zag, voldeed aan het verzoek. De Raad wees nog op de schandalige wijze waarop hij vrouw en kind had behandeld en verstoten 'de dagelijxe excessen in den drank, desselfs exemplaire luij en leedigheijt, mitsgrs. de notoire ongehoorsaamheijt tegens sijne wettige burger officieren.....'. Omdat dergelijk gedrag een slecht voorbeeld zou zijn en misschien navolging zou kunnen krijgen werd Vermaak vervolgens zijn burgerschap ontnomen en weer in dienst genomen als matroos van de Compagnie.

Weer VOC-matroos

Vermaak trad op 2 februari 1723 weer in dienst van de Compagnie. Op 7 juni van dat jaar wordt er in het Scheepssoldijboek melding gemaakt van een gage die wordt uitbetaald in verband met zijn dienst op het schip **Middelwoud** van vier maanden en vijf dagen, sedert 2 februari. Volgens de gegevens van Dutch-Asiatic Shipping¹⁹ is de **Middelwoud** op 2 februari onder leiding van kapitein Kornelis Braams van de Kaap vertrokken met als bestemming Batavia, waar zij op 9 juni arriveerde. Ook nu weer is het verschil tussen de bezoldigingsdag en de aankomstdatum onverklaarbaar.

Kort nadat Vermaak met de **Middelwoud** was vertrokken, verzocht zijn echtgenote Sophia van Eck de Politieke Raad om de helft van zijn soldij aan haar uit te betalen.²⁰ Zij klaagde dat zij al sedert het begin van hun huwelijk door Vermaak zeer slecht behandeld was. Het was algemeen bekend en mede daarom wilde en kon zij het niet langer meer verdragen en had hem vervolgens verlaten. Hij had ook nooit een cent betaald van de drie rijksdaalders per maand, die hij ingevolge het vonnis aan haar zou moeten betalen. De Politieke Raad had echter nog nooit eerder zoiets bij de hand gehad en kon daarom niet optreden. Zij verwees de zaak naar de 'Hooge Indische Regeeringe' met de aanbeveling een goedgunstig oordeel te vellen.

In 1723 volgen er nog twee kredietvermeldingen in het scheepssoldijboek aan Gerrit, maar die zijn moeilijk te ontcijferen. Daar zou je wel uit concluderen dat Vermaak pas eind 1723 weer

op de Kaap terugkomt. In 1724 zijn er nog eens twee uitbetalingen voor diensten verleend op de Kaap en wordt er melding gemaakt van dienst op een schip dat mogelijk de **Datvoor Visaeren** heet, maar die naam ben ik nog in geen enkele andere bron tegengekomen.

Terug naar Holland

Op 18 februari 1727 werd Vermaak waarschijnlijk uit Compagniedienst op de Kaap ontslagen, want op 15 juni 1727 is de laatste vermelding van uitkering van soldij in het Scheepssoldijboek, te weten 3 maanden en 7 dagen dienst op de **Slot Aldegonde**. Volgens Dutch-Asiatic Shipping²¹ is dit jacht van 1160 ton onder kapitein Leonard de Rijke op 26 februari 1727 van de Kaap vertrokken op 20 juni 1727 in Texel aangekomen. Weer komen de data bijna overeen, maar er blijft dat verschil dat ik niet kan verklaren. Hierna vinden we aan de debetkant van het Scheepssoldijboek nog twee vermeldingen met de data 1 juli 1727 en 21 januari 1728. Onder die vermeldingen is afgetekend met een kruisje en de woorden 't merk X van Gerrit Augustijn Vermaak'. Zoals velen van zijn tijdgenoten kon onze stamvader dus ook niet lezen en schrijven.

Het spoor loopt dood

Wat er na 1728 van Gerrit Augustijnz Vermaak geworden is, zal misschien altijd een geheim blijven. We kunnen er echter vanuit gaan dat hij voor 1737 is overleden. In mei 1737 verzocht Tobias van Neck om toestemming zijn zuster Sophia, de weduwe van Gerrit Vermaak, in zijn huis op te nemen voor zolang dat nodig zou blijken te zijn.

Waarom deze drastische stap moet worden genomen wordt duidelijk uit een aantekening in het besluit van de Politieke Raad '... om dus voor te komen de uitwerkselen van het ergelijk gedrag, en de schandalen waaraan sig gemelte Sophia van Neck, voornaamlik in Dronkenschap, tot spot en smaad van ieder, langs straten en weegen komt bloot te stellen'.²²

Slot

Ondanks een moeizaam begin, zoals uit bovenstaand verhaal blijkt, zijn de Vermaaks in Zuid-Afrika nog goed terecht gekomen. Een beroemd schrijver of filosoof heeft eens gezegd dat het uitpluizen van het familieverleden altijd het risico met zich brengt dat men op dingen stuit die men liever niet had willen weten.

Ik hoop dat ons nageslacht zich niet voor ons Vermaken van de huidige generatie zal hoeven te schamen, als ze later nog eens in de archieven duiken.

Kaapstad, 1990-1991

Nico Vermaak

Noten/bronnen:

1. Postbus 668, Johannesburg 2000.
E-mail adres: vermaak icon@co.za.
Ik ben van beroep 'Patentprokureur met kwalifikasies BSc (chemie en Fisika) en LLB.'
Voor genealogie en geschiedenis heb ik zuiver belangstelling als amateur en zo moet mijn verhaal ook worden gelezen.
2. De Villiers-Pama, geslachtsregisters van oude Kaapse families.
Vermaak N., Genealogie Vermaak
Theunissen N.H., Die Brandwag, 2 augustus 1946.
3. Rijksarchief te Den Haag, nr. 1.04.02, inv.nr. 11558 & 11559.
4. Rijksarchief nr.1.04.02, inv.nr.5597
5. RPG Grote Series nrs. 166, 167 pag. 304-305.
6. Deel 4, pag. 125, datum 4 februari 1710.
7. H.C.V. Leibbrandt (red) 'Precis of the archives of the Cape of Good Hope'. Journal, 1699-1732, Hierna genoemd 'Journaal'.
8. Journaal pag. 208.
9. pag. 204
10. Journaal pag. 204-205
11. pag. 206
12. Hoge J., Bydraes tot die geslachtsregisters van ou Kaapse Families.
13. Privé correspondentie 5-5-1980.
14. VC vol.40, pag. 178, Kaaps archief.
15. VC vol.49, Kaaps archief.
16. Deze inlichting is door mijn vader H.P. Vermaak gevonden.
17. Resolusies van die Politieke Raad, deel IX pag. 115 vn 119.
18. Suid-Afrikaanse Argiefstukke, Kaap, nr.6, pag. 246
19. Pag. 366-367.
20. Suid-Afrikaanse Argiefstukke, deel 6, pag.250-251.
21. Pag. 280-280.
22. Resolusies van die Politieke Raad, deel IX 1735-1739, pag.115. Met dank aan J.F. (Atlas) Vermaak, die mij op deze resolutie attent heeft gemaakt.

De Langegracht te Maarssen

deel 5

Foto 1: Langegracht 11, 1966, foto eigendom van de schrijver van dit artikel.

Dit 18e eeuwse grachtenpand, nu nummer 11, met geprofileerde kroonlijst, is 90 jaar lang bewoond geweest door de familie Van Doorn. Er werd niet alleen gewoond, er werd ook gewerkt. Op 1 december 1861 vestigde Egbertus Johannes van Doorn zich als eerste aan de Langegracht. Hij opende een kruidenierszaak. Bijna tien jaar later in mei 1871 werd hij opgevolgd door zijn zoon Jan Willem van Doorn. Engelina E. Lijzen, de weduwe van Jan Willem zette na zijn dood in 1879 het bedrijf nog twintig jaar voort. Hun zoon, die werd geboren in 1874, Willem van Doorn overleed op 29 september 1941 en toen kwam er pas een einde aan dit kruideniers-imperium.

De familie Van Doorn genoot grote bekendheid in de wijde omgeving, vooral ook omdat zij beschikten over een eigen tabakkerij en koffie-

branderij. Zij waren leverancier van alle voornaamste eigenaars van de riante buitenplaatsen. Tevens hadden zij een grossierderij en bevoorraadden vele collega kruideniers in de wijde omgeving.

In 1880 lagen achter de woning nog een paar oude pandjes aan de Caldijssteeg, die moesten plaatsmaken voor de uitbreiding van het bedrijf. Ook de steeg werd ingelijfd. Toen Willem van Doorn, die niet zoveel in het kruideniersvak zag, danook in 1935 zijn constructiebedrijfje in sporttoestellen startte was er plaats genoeg. Er was ruimte tot aan de huidige Nassaustraat. Dat moest ook wel want er werden onder andere duiktorens en springplanken vervaardigd. Het bedrijf heette IVADO, WIM VAN DOORN.

Er werd geleverd door geheel Nederland. In Den Bosch richtte Ivado zelfs een heel sportcomplex in. Grote artikelen werden in een gehuurde vrachtwagen vervoerd en de kleine zaken gingen met de Maarssense bodes Van Elst of Vossestein.

Rond 1950 werd een heel jaar dicht bij huis gewerkt in en rond kasteel Nijenrode, het toenmalige NOIB, Nederlands Opleidings Instituut voor het Buitenland. Er werd een complete stormbaan aangelegd in het park en op de zolder van het kasteel werd een boxring gebouwd.

Ook het bekende zwembad van Van Ede was een klant. Daar beschikte men over een duiktoren en plank van de firma Ivado. Zelfs de kledinghaken werden door Ivado geleverd. Welke Maarssenaar heeft niet leren zwemmen aan de hengel van Van Ede? Ook deze constructie, hengel en rail, werd vervaardigd in de werkplaats van Ivado. Het machinaal vervaardigen van het houtwerk aan de gymtoestellen werd uitbesteed aan de werkplaats van Bep Elbertse aan de Straatweg. Die werkplaats was gevestigd op de plek waar nu het viaduct in de Zuilense ring ligt.

Nadat de kruidenierszaak was gesloten, werd er aan de Langegracht kantoor gehouden en in de kleine etalage werden gymnastiektoestellen uitgestald. De werkplaats lag aan de Achterstraat (Nassaustraat) rechts naast de werkplaatsingang van de Fa. De Haan. Er staat nu nog een half af-

Foto 2: Op deze foto van 1960 zien we Joop van Houten in de werkplaats van Ivado aan de Achterstraat, het leerlingetje Nolletje Nieuwhof kijkt toe. Foto eigendom J. van Houten

Foto 3: Opladen van een duiktoren. Links Joop van Houten, in het midden de chauffeur, op de wagen Louis Veen. Foto eigendom J. van Houten.

Foto 4: Buiten tussen Langegracht en Achterstraat werden de duiktorens en andere grote voorwerpen geconstrueerd. Van links naar rechts Joop van Houten, Jan de Jong, Cor Steffens, die werd ingehuurd van Werkspoor, Drikus Vredendaal en Dorus de Groot, de timmerman. Foto eigendom J. van Houten.

gebroken werkplaatsje met daarnaast een open ruimte, beide zijn in gebruik bij garage Vleming. Eind 1961 ging het bedrijf, dat vele jaren in de werkvoorziening van vele Maarssenaars had voorzien, failliet. Ook op Langegracht nummer 12 heeft jarenlang een Van Doorn gewoond, Wim

zijn broer Tom. Hij was reclametekenaar bij Werkspoor.

C.W.P. Bloemendaal

Van school tot garage

Aan de Wilhelminaweg nummer 5 staat een pand dat sterk met het ernaast staande woonhuis nummer 6 is verweven. Het betreft de voormalige christelijke lagere school. In 1905 startte men met de bouw en op 28 februari 1906 werd de school geopend. Van 1 maart 1906 tot 1 januari 1924 hebben vele Maarssenaars hier op school gezeten. In 1924 werd de school aan de Gaslaan betrokken en werd de bestemming gewijzigd.¹ Het huis nummer 6 waar al die jaren het schoolhoofd woonde werd voor een korte tijd betrokken door Theodorus Brouwer, die al op 1 oktober

1924 vertrok naar Straatweg 41b. Wat er in die negen maanden in de voormalige school gebeurde is onbekend. Na Brouwer woonde Gijsbertus van Rijn in het huis en vestigde in de school een fouragehandel. Drie jaar later vertrok Van Rijn op 19 september 1927 naar de boerderij op de Straatweg 47. Daarna kwam de voor vele Maarssenaars bekende George J.M. Hogenkamp in het witte huis wonen. George was vertegenwoordiger van Dunlop autobanden en tevens sportverslaggever voor de radio. Wielrennen was zijn grootste passie en misschien daardoor verza-

Afb. 1. Jo aan het stuur en zijn baas achterin, gefotografeerd op een van hun vele reizen.

melde hij oude fietsen. Nu volgde de periode Westerik, de eerste garagehouder in het voormalige schoolgebouw.

Wie was Jo Westerik?

Hij werd op 21 augustus 1876 te Utrecht geboren en was de zoon van de smid Jan Hendrik Westerik, die in Elburg geboren was en zich in de Lange Smeestraat hoek Lange Nieuwstraat in Utrecht had gevestigd.

Op een dag kwam een voornaam heer de smederij binnen en informeerde of de smid ook leidingen kon aanleggen bij zijn bedrijf. Jan Hendrik dacht dat zijn zoon Jo, de automonteur en technicus, de aangewezen man zou zijn voor dit werk. Deze heer bleek Ir. H. van der Woude uit Maarssen een der oprichters van de Nederlandse Kininefabriek.² Het bedrijf had stoomleidingen nodig en Jo Westerik nam het werk aan. De samenwerking tussen de directeur en de monteur was goed en weldra werd Westerik privéchauffeur van de heer Van der Woude. Samen hebben ze, zowel voor zaken als privé, heel Europa doorkruist. Voor Jo werd het daardoor bezwaarlijk bij zijn ouders in Utrecht te blijven wonen en hij besloot naar Maarssen te verhuizen. Hij ging in de kost bij gemeenteveldwachter Van Duinen op de Breedstraat 5 (nu schoenhandel Telkamp). In zijn vrije tijd bezocht hij het café van Barend Verkroost op de Breedstraat (nu de parkeertaak van de kleinzoon van Jo). Na het overlijden van haar ouders werd dochter Mina Verkroost caféhoudster. Het klikte tussen Mina en

Jo en zij trouwden en woonden boven het café.

Jo zijn liefde voor auto's kreeg de overhand en hij besloot ontslag te nemen bij de NKF en een garage te beginnen op de Bolensteinsestraat (Telkamp schoenenhal). In 1928 verhuisde deze garage naar het voormalig schoolgebouw aan de Wilhelminaweg.

Intussen had Jo begrepen dat reclame maken voor je bedrijf belangrijk was en al in 1925 reed Jo mee in de optocht ter ere van de opening van de Dr. Van Lingebrug² in een auto van Jan van Klarenbeek. Op de auto was een grote reclamepop van Dunlop bevestigd, waarschijnlijk was die via George Hogenkamp bemachtigd en achterop stond een reclamebord voor accu's.

De zaken gingen goed en op 14 juni 1938 richtte de N.V. Bataafse Import My. een benzinepomp op bij zijn garage aan de Wilhelminaweg. Jo was een ware vakman en ondanks zijn slechte gehoor wist hij door middel van 'handoplegging' te constateren of de motor van een auto goed was afgesteld. Hij zei altijd: 'Je moet een rijksdaalder op zijn kant kunnen zetten op het spatbord, als die niet omvalt staat de motor goed afgesteld'.

Het volgende verhaal is kenmerkend voor het vakmanschap van Jo Westerik. Hij kocht eind jaren dertig een zware luxe Cadillac, verwijderde de achterzijde van de carrosserie en monteerde daarop een kraan. Zo had hij de beschikking over een bergings-, cq. takelwagen. Rond 1939 werden er ter verdediging van ons land ook rond Maarssen kazematten gebouwd. Aan de Machinekade kwamen er drie, die er nog staan. Eén in de tuin van Geesberge, één in de tuin van het rijtje huizen bij het gemaal en de laatste bij de kruising Machinekade/Veenkade. Zandauto's reden af en aan om zand te storten voor de fundering van deze bunkers. De aanvoerroute ging via de smalle Machinekade. Door een uitwijkmanoeuvre kwam een van de zandwagens in de zachte veenberm terecht en zakte door tot in het water van de boezemsloot van het gemaal. De grote Ford-dealer uit Utrecht Jan Jongerius werd ingeschakeld. Na een ochtend vergeefs trekken om de vrachtwagen te bergen, was men ten einde raad. Het verhaal ging als een lopend vuurtje door het dorp en vele nieuwsgierigen kwamen er op af. Onder hen was ook Gerrit van Kooten, de latere gemeente-ambtenaar, in die tijd nog boekhouder bij Jo Westerik. Hij zag het getob aan en beweerde, tot grote hilariteit van de bergers, dat

Afb. 2. Jo Westerik samen met zijn zoon Bep voor de Ford-garage aan de Wilhelminaweg. Op de kastanjeboom een reclamebord voor Bosch bougies. Voor de boom ligt waarschijnlijk de arm voor zijn Cadillac-kraanwagen. Deze werd gelast met een lasapparaat dat op carbiet werkte (aug. 1930).

Afb. 3. Jo Westerik, uiterst rechts met personeel. Zoon Bep op het spatbord. Jan Radings? op de bumper, met de alpinopet, Jan Vossestein de expediteur. Uiterst links ?

zijn baas deze klus wel even zou klaren. Hij kreeg gelijk. Jo had de kraan op ingenieuze wijze door middel van een cardan van een auto op de Cadillac gemonteerd en het geheel voorzien van uitschuifbare poten, wat de stabiliteit natuurlijk ten goede kwam. Tot verbazing van iedereen lukte het Westerik, met zijn geïmproviseerde bergingswagen, de zandauto op het droge te brengen.

Toen de oorlog vorderde werd door de Duitsers uit zuinigheid de stroom afgesloten. Dit was voor Westerik natuurlijk een probleem, zonder stroom was zijn draaibank onbruikbaar. Maar ook hiervoor kwam een oplossing. Cil Gielen sr. bedrijfsleider van de graanmeelfabriek aan de Straatweg (bij Welkoop) had twee vrachtwagens in onderhoud bij Westerik. Gielen vertrouwde Westerik volkomen en bracht hem ervan op de hoogte dat er 's nachts stroom werd geleverd aan de Straatwegzijde om de maalderij te laten werken. Westerik die op datzelfde net zat kon daar dus ook 's nachts gebruik van maken om nieuwe onderdelen te draaien voor de auto's.

Wat de link was tussen mijn vader Piet Bloemendaal en Jo Westerik was mij tot nu toe onbekend. Maar het blijkt dat hij daar 's nachts ook van de stroom gebruik maakte om fietsbanden te vulkaniseren.

Diverse Maarssenaars hebben bij garage Westerik gewerkt, zoals Cil Gielen jr. (nu 84 jaar), Dik Verkroost, die later bij Bammens ging werken, Piet Huizer, Kees Broekhof en Louis Reinders om er maar enkele te noemen. Direct na de oorlog stopte Westerik met zijn bedrijf, want hoewel hij twee zoons had, Henk en Bep, voelden beiden niets voor het garagebedrijf. De zaak werd overgedaan aan de in Barneveld geboren Evert Mastenbroek, eveneens een kundig technicus, die nog steeds, nu al op hoge leeftijd, zijn old-timers onderhoudt.

De overname kwam maar niet zomaar tot stand. Het bleek dat Toon Eglem, de bekende Maarsse aannemer, sinds 5 december 1933 eigenaar van het garagepand was hij bewoonde zelf het schoolmeestershuis nr.6. Westerik was dus huurder en Mastenbroek zou hem daarin opvolgen. Toon Eglem ging echter alleen akkoord met de overname als Westerik een oude Chevrolet aan hem over zou doen. Dit werd overeengekomen en Mastenbroek kon het garagebedrijf voortzetten. Hij huurde het pand voor f 40,25 per maand.

Jo Westerik trok zich terug op zijn bovenwoning op de Breedstraat, waar hij in 1949 overleed.

Mastenbroek repareerde alle merken auto's, ook de nu al lang verdwenen merken Morris Minor, Bedford en Vauxhall. Zijn eerste knecht was Eef Sneller en zijn eerste VW verkocht hij in 1957 aan Theo van Ingen.

In 1952 verhuisde Garage Mastenbroek naar het grotere pand aan de Breedstraat en ging het gezin Mastenbroek daarboven wonen.

Na zijn vertrek van de Wilhelminaweg werd de 'school' opslagruimte van de aannemer Eglem, die tot zijn dood op 18 juni 1967 het pand er naast bleef bewonen.

In oktober 1968 vestigde zich de derde garagehouder in het pand. De heer P.G. Poppeliers, de bekende Fiat-dealer, ging wonen op nummer 6 en vestigde zijn schade-afdeling en spuitrij in de voormalige school.

Toen in november 1981 Poppeliers naar de Straatweg 136 verhuisde betrok de huidige bewoner G.L. Nooren het schoolmeesterhuis en de school kreeg in de zomer van 1982 haar vierde garagebedrijf. Liza Nagel is de huidige eigenaar en repareert tot op de dag van vandaag Daihatsu's en verder alle andere merken auto's. Het drieklassige schoolgebouw werd in de lente van '83 verbouwd tot in de achterste klas een woonhuis voor de familie zelf en de twee andere lokalen werden werkplaats.

Zo heeft het voormalige schoolgebouw heel wat verschillende gebruikers onder zijn dak gehad.

C.W.P. Bloemendaal

Noten:

1. Ontstaan van de christelijke school in Maarssen, M.C. Hatzmann-Scheltema, Periodiek nr. 3, jaargang 25, 1998, blz. 68.
2. Maarssen en de Nederlandse Kininefabriek, J.H.H. Heuschen Periodiek nr. 2, jaargang 25, 1998, blz. 32.

De Kerk te Oud-Zuilen

'Kerkje geeft verloren grafsteen prijs', kopte het Utrechts Nieuwsblad op 27-1-2000. In de VAR luidde het: 'Vondst onder de vloer Hervormde Kerk in Oud-Zuilen'. Wat was de vondst, welke grafsteen was verloren en is teruggevonden op die denkwaardige 26ste januari 2000?

Al deze berichtgeving, ook nog in de Telegraaf en op de televisiezender 'Stad Utrecht' betreft de grafsteen van de graaf Van Rennenberg. Echt zoek was deze steen niet. In 1546 daar gelegd, en 1580 gelicht voor een herbegraving, in 1645 opnieuw schoongemaakt en in 1906 overdekt door een houten vloer. Men wist uit allerlei geschriften vrij precies waar deze steen lag. Gebrek aan geld heeft zowel in 1906 als nu in 2000 verhinderd een nader onderzoek in te stellen naar de grafkelder eronder.

De geschiedenis van het kerkje is eerder beschreven door C.W.P. Bloemendaal (Periodiek HKM 6e jaarg. blz.64) en ook voor het Monumentenjaar 1992 en 1995 verschenen overzichten

Afb.1. Het kerkje van Oud-Zuilen, fotografie Ossendorp, Maarssen.

van haar historie (resp. door de HKM en E.A.J. van der Wal).

Toch zijn er nog een aantal aspecten, die in bovengenoemde literatuur niet aan de orde zijn gekomen of zijn uitgewerkt.

Omdat het kerkje oorspronkelijk een kapel van het Slot Zuylen was speelt ook de geschiedenis van de Heren van Zuylen een rol. Daar woonden o.a. Frank van Borsselen en Jacoba van Beieren (1422-1470). Omdat zij geen nakomelingen hadden erfde een kleinzoon van zijn zuster Alienora in 1485 het huis en de goederen. Het huis was in 1422 echter verwoest en dus een ruïne. Na de kleinzoon, Jasper van Culemborg, erfde diens dochter Cornelia het goed in 1510. Zij was in 1507 gehuwd met Willem van Rennenberg. Hij was het die op de ruïnes van het slot een nieuw kasteel liet bouwen, dat gereed kwam in 1528.

In 1536 namen de Staten van Utrecht dit slot op in de officiële lijst van ridderhofsteden, wat voor de eigenaars o.a. een lidmaatschap van de Utrechtse Ridderschap betekende.

Via een aantal nakomelingen kwam het kasteel in bezit van Georges de Lalaing, graaf Van Rennenberg, die in 1577 uitgeroepen werd tot stadhouder van Groningen, omdat de Spaanse stadhouder was verdreven. In 1580 liet hij zich overhalen de zijde van de koning (Philips II) te kiezen, uit de Unie van Utrecht te stappen en daarmee hield zijn steun aan Willem van Oranje op. Door deze keuze, in de boeken 'het verraad van Rennenberg' genoemd, werd door de Staten van Utrecht het kasteel verbeurd verklaard.

De slotkapel kwam in handen van de dorpelingen, die het kerkje een aantal jaren later (1593) lieten restaureren.

De nu gevonden fundamenten zijn van dit kerkje en gezien de maat van de stenen moet het ontstaan van deze kapel rond 1200 liggen. De grafsteen die onder de houten vloer lag is van de herbouwer van het Slot Zuylen, Willem van Rennenberg en niet, zoals het U.N. schreef van de 'verra-

Afb. 2. De grafsteen in de huidige, zwaar beschadigde staat. Foto gemaakt door J.v.d.Teems.

der' Rennenberg. Ook hun jaartal klopt niet. Willem stierf in 1545 en niet in 1645. Trouwens George stierf al in 1580, hij kon het dus niet zijn. De grafsteen meet 1 bij 2 meter en is 25 cm dik. Hij draagt op drie hoeken, de vierde is afgebroken, het wapen van de familie Rennenberg. Het middendeel laat een helm met versiering zien. Als randschrift staat er de tekst: *'Hier leyt begraven het hart van den edelen heeren Willem vrijgrave zo Rennenbergh heer tot Zuylen ende Westbroeck ende Oldenhoern'*. Zijn gebalsemd lichaam werd bijgezet in de abdij van Oostbroek, die stond in De Bilt, ongeveer op de plaats waar nu het K.N.M.I. is gevestigd, en zijn ingewanden in de kerk van Westbroek. Dit alles gebeurde in het jaar 1546.

In 1580 werd de abdij van Oostbroek afgebroken en werd de loden kist met het lichaam overgebracht naar Zuylen en in de kapel bijgezet in de grafkelder.

In 1654 werd de kerk vervangen. Niet alleen om-

dat de kapel te klein werd maar ook omdat zij bij hevige noodweer zwaar beschadigd raakte. Adam van Lockhorst, heer van Zuylen, sinds hij in 1617 door koop het kasteel verwierf, nam een groot deel van de bouwkosten voor zijn rekening. Toen hij in 1656 overleed, werd hij, volgens de archiefgegevens,¹ begraven in het nieuwe kerkje. Zijn laatste rustplaats is tijdens de laatste opgraving echter niet teruggevonden.

In 1670 kreeg de kerk haar eerste uurwerk, dat in 1703 omgebouwd werd tot een slingeruurwerk door Barent Hofsmid, *'orlogiemaker der Stadt Uytrecht'*.²

Pas in 1814 lezen we van een grootscheepse restauratie, die echter op 31 december 1847 teniet werd gedaan door een brand. De herbouw startte al heel snel en in november 1848 werd de eerste dienst na de brand in het kerkje gehouden. Het uurwerk dat toen in de toren werd geplaatst is in ±1980 vervangen door een electrisch uurwerk. Het oude is overgebracht naar de Oudheidkamer en staat nu in Museum Maarssen. Dit uurwerk is volledig gereviseerd, zodat aan bezoekers gedemonstreerd kan worden hoe zo'n uurwerk werkt. De restaurateur, tevens vice-voorzitter van de 'Stichting tot behoud van het torenuurwerk' dhr. Ir. L.A.A. Romeyn, gaf te kennen dat de ouderdom van het uurwerk veel meer was dan 130 jaar en concludeerde dat het inder tijd een tweedehands uurwerk moet zijn geweest. Tot nu toe zijn alle pogingen om de herkomst te achterhalen gestrand.

Interessant is nog te vermelden dat de voorgevel en de toren met het uurwerk en de luidklok het eigendom waren van de burgerlijke gemeente. In de Franse tijd werden alle kerken eigendom van de overheid. Na herstel van de onafhankelijkheid werden de kerken teruggegeven aan de kerkelijke gemeenten, maar torens en klokken bleven bij de overheid. Als openbaar lichaam had zij namelijk de plicht voor de *'tijd'*, dus voor de klok, te zorgen. Ook het onderhoud was haar verantwoordelijkheid en zo vinden we in de archieven correspondentie terug met *'horlogie'*-makers.

De bronzen luidklok van 1848 met een gewicht van 100 pond is in de Tweede Wereldoorlog meegenomen door de Duitsers. De voormalige Demka heeft een nieuwe giet-stalen klok gemaakt en deze in 1946 geschonken aan de burger-eigenaar, n.l. B en W van Zuylen. De directie van de Staalfabriek had een drietal opschriften

laten ontwerpen waaruit B en W een keuze konden maken. Het werd:

*'Roof door brute overmacht
Bronzen stem tot zwijgen bracht.
Demka-staal tot klok gegoten
Roept ter kerke de dorpsgenooten.'*

Op 18 februari 1947, de geboortedag van Prinses Christina, werd de klok voor het eerst geluid. Op 4 mei 1980, tijdens het luiden van de klok voor de dodenherdenking, kwam deze naar beneden. De koster kwam met de schrik vrij en de klok doorstond de val zonder schade. Na restauratie van de klokkenstoel is de klok weer op zijn plaats gebracht.

Lange tijd heeft men in de veronderstelling verkeerd, dat de Demka slechts één klok had gemaakt en wel voor de Ludgeruskerk op de Amsterdamsestraatweg. Na afbraak van deze kerk is de klok een tijd lang opgeslagen geweest, maar vorig jaar is hij teruggekeerd in Zuilen en wel naast het vrijheidsmonument aan de Prins Bernhardlaan. Door publiciteit hierover kwamen ingezonden stukken in het UN, waaruit bleek dat er meer giet-stalen klokken zijn gemaakt. Zo ook voor de nu gesloopte Pauluskerk in Tuindorp. Deze klok bevindt zich in het Nationaal Beiaard Museum te Asten. Voor zover mij bekend bezit ook de N.H.kerk te Maarssen een giet-stalen klok van de Demka, hetgeen het totaal dan op vier luidklokken brengt.

Anderhalf jaar geleden, 21 juni 1998, vond de laatste reguliere kerkdienst plaats in het kerkje van Oud-Zuilen. De nieuwe eigenaar is de stichting 'Adam van Lockhorst' die het gebouw beheert en als rijksmonument langs de Vecht onderhoudt en bewaart. Dit laatste door het gebouw te verhuren 'in overeenstemming met de aard van het gebouw'. Naast deze stichting is er ook een vereniging 'Vrienden van de kerk te Oud-Zuilen'³ die via donaties en lidmaatschap

Afb.3. Het torenuurwerk, foto J.H. Witte.

pen gelden bijeenbrengt ter ondersteuning van het werk van de stichting. Zij hebben twee boekjes en een serie ansichtkaarten uitgegeven, die ook voor niet-leden te koop zijn.

Jan Witte

Noten:

1. R.A.K. archief Slot Zuilen, inv.nr.34.
2. G.A.H. archief burgerlijke gemeente Zuilen, inv.nr.18
3. Vereniging 'Vrienden van de kerk te Oud-Zuilen. Lidmaatschap f25,- per jaar. Penningmeester: J. de Wildt, Oostwaard 8A, 3611 AX Oud-Zuilen, tel. 030-2433997.

Uit de oude schoenendoos (No. 3)

Een kruidenierszaak in de Lanen

Ditmaal een foto, geschonken door de heer A.M. Hoogland uit Zoetermeer, waar gelukkig wel wat gegevens over bekend zijn. Dat is overigens maar goed ook want doordat een hoge heg het huis tegenwoordig praktisch geheel aan het oog onttrekt, is de voormalige kruidenierswinkel van de familie Hoogland, op de hoek van de Kortelaan en de Driehoekslaan, haast niet terug te vinden. Volgens de schenker van de foto, een neef van de kruidenier, verhuisde zijn oom, M.H. Hoogland, omstreeks 1937 van Zoetermeer naar Maarssen. Eigenlijk moeten we naar Maarsseveen zeggen omdat Maarsseveen pas in 1949 aan de gemeente Maarssen werd toegevoegd.

Uit de opschriften op het linker etalageraam kunnen we opmaken dat er bij Hoogland meer verkocht werd dan kruidenierswaren. Met enige moeite is daarop immers nog te lezen dat ook melk, boter, kaas en eieren deel uitmaakten van het assortiment. Interessant zou het zijn om te weten wat de op de foto nog vaag zichtbare geschilderde gevelreclame, rechts naast het raam op de verdieping, aanbiedt voor de prijs van 20 cent. Een pakje Van Nelle thee misschien? Dergelijke op muren en gevels geschilderde reclames kwamen vroeger veel voor in het Nederlandse straatbeeld. Ze zijn zeer zeldzaam geworden en werden in het kader van de monumentenbescherming op enkele plaatsen in Nederland gerestaureerd. O.a. in Utrecht op de Springweg. Wanneer men thans in de Kortelaan op dezelfde plaats kijkt, is er volgens mij nog heel vaag iets te zien van de laatste resten van deze reclame. Helaas kan dat niet meer gezegd worden van het gezellige, ouderwetse winkelinterieur dat, volgens onze zegsman uit Zoetermeer, o.a. bestond uit een houten toonbank met granieten blad en een stelling met houten voorraadbakken voor los verkochte zaken als erwten, bonen, meel, rijst, etc. De etalages bestonden uit granieten platen, die voorzien waren van een houten afzetting. Deze opstand had aan de raamkant enige schappen voor het uitstallen van bussen en andere artikelen, zoals op de foto nog goed te zien is. Nadat de heer Hoogland in 1953 overleed, bleef zijn vrouw N. Hoogland-Moleman, tot haar overlijden in 1972, in het pand wonen.

J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, Tel: 561457

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

RADIO - T.V. ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

WoonArt

Ruim 40 jaar in Maarssen!

WoonArt VAN WAAY - alles tussen vloer en plafond

Nassastraat 18 • Maarssen • Tel. 0346 - 561897 • Fax 0346 - 570097

Eethuys Ten Tuck

VOLOP GENIETEN AAN DE VECHT

*Eethuys Ten Tuck is gelegen op één van
de mooiste plekjes aan de Vecht.*

*De ideale omgeving om met relaties,
collega's, vrienden of familie te genieten
van uw lunch of van een heerlijk diner.*

*En om compleet tot rust tekomen in
de 'huyselycke' en schilderachtige omgeving.
Het sfeervolle restaurant biedt plaats aan
maar liefst 75 personen.*

*Achterin is er 't Prieel, een knusse ruimte met een biljart.
't Prieel en de tuinkamer is overigens
een ideale plek wanneer u
in besloten gezelschap wilt vertoeven.*

*Eethuys Ten Tuck. Om het hele jaar door te genieten.
Van diners, lunches, recepties, borrels, biljarten
en of zomaar een kopje koffie.*

*Heeft u andere wensen vraag het ons.
Schoutenstraat 5, 3601 BK Maarssen
Telefoon 0346-567390, fax 0346-561980.*